

A moksa-mordvin birtokos személyragozás átalakulása

Semmi okunk nincs arra, hogy ne tegyünk föl egy arányos finnugor, ill. finn-volgai birtokos jelölésrendszert. Erre vallanak a finn, mordvin és a lapp (számi) paradigmák. Ennek alapján a mai formákból az ősmordvin birtokos személyragok rekonstrukciója is lehetséges.

A birtokos paradigmátágok egyrészt jelölték a birtokos személyét és számát, másrészt kifejezheték a birtok számát is. A birtokos személyére névmási (**m*, **t*, **s*) eredetű toldalékok utaltak, a személy többes számát a névmásokhoz járuló **k* (**mVk*, **tVk*, **sVk*) többes jel, a birtok számát pedig a személyjelölő előtti *-*n* többesjel fejezte ki.

1. Az erza- és moksa-mordvin morfológia legellentmondásosabb vonása a birtokos személyragozás **grammatikai esetei** (nominativus, genitivus-accusativus + dativus) tekintetében mutatkozik. Az eltérés abban áll, hogy a moksában az ősi eredetű birtokos személyragok helyett látszólag teljesen más, új toldalékok használatosak. Dolgozatomban főként ezeknek az eredetéről kívánok szólni.

A mordvin birtokos személyragok rendszere a következőképpen foglalható össze:

Nom	moksa	moksa	erza	erza
	egy birtok	több birtok	egy birtok	több birtok
Px1Sg	- <i>žə</i>	- <i>ńə</i>	- <i>m</i>	- <i>n/-ń</i>
Px2Sg	- <i>čə</i>	- <i>tńə</i>	- <i>t/-t'</i>	= (- <i>nt</i>)
Px3Sg	- <i>c</i>	- <i>nzə</i>	- <i>zo/-ze</i>	- <i>nzo/-nze</i>
Px1Pl	- <i>ńkə</i>	=	- <i>nok/-ńek</i> (- <i>mok/-mek</i>)	=
Px2Pl	- <i>ńtə</i>	=	- <i>nk</i>	=
Px3Pl	- <i>snə/-cnə</i>	=	- <i>st</i> (- <i>sk</i>)	=

1. táblázat. A zárójeles () alternánsok korlátozott mértékben, azaz csak egyes nyelvjárásokban fordulnak elő.

1.1. Az **erza** rendszer – ahogy a finnben is – keveredés útján állt elő. Világos nyomai vannak a személyes névmási eredetűeknek (egyes paradigma és a többes 3. személy). Néhány személyben fellelhető a több birtokra utaló *n* elem is. Az egyes 1. és 3. személyben megmaradt a többesítő funkció, míg a többes 1. és 2. személyben is idevezetnek a nyomok, de ezek a formák már egyaránt jelölik a birtok egyes és többes számát is. A többes 3. személy ragjában található szibirián történetileg azonos az egyes számúval, de nincs benne birtoktöbbesítő jel, ennek ellenére ez a toldalék is kifejezi a pluralitást is. Nyelvjárásilag az egyes 2. személyben volt *-nt* is, de birtoktöbbesítő funkciója már elhomályosult, a többes 1. személyben is feljegyeztek *-mok*, *-mek* alakokat (vö. Paasonen 1909, 04–05; Jevszjev 1934/1963, 109). Ezeknek az adatoknak az alapján a következő rendszer tehető föl: a) **-m*, **-t*, **-sV*, **-mVk*, **-tVk*, **-sVk* (egy birtok), b) **-n-m*, **-n-t*, **-n-sA*, **-n-mVk*, **-n-tVk*, **-n-sVk* (több birtok). (Vö. Jevszjev 1934/1963; Bubrih 1953; Szerebrennyikov 1967; R. Bartens 1999.) A mordvin példák alapján a többes 3. személyre *-t* pluralis jeles formát is feltehetnénk (*-sAt*). Véleményem szerint azonban a mordvin E/M *-st* lehet ugyanolyan analógiás hangfejlődés eredménye, mint amilyen az imperativusban is bekövetkezett: **maksā-k* > **maks-k* > E/M *maks-t* 'adj!' Ráadásul erza nyelvjárásokban található *-sk* is (vö. pl. Paasonen 1909, 05; Szerebrennyikov 1967, 57).

1.2. A **moksa** rendszerben – az alapeseteket (nominativus, genitivus-accusativus) tekintve – alig ismerhetők föl az ősi elemek: ilyen a több birtokra utaló egyes 3. személy (*-nzə* < **-nsV*), nem zárható ki a többes 1. és 2. személy ősi eredete sem (*-ńkə* < **-n-mVk*, *-ńtə* < **-n-tVk*). Hangtanilag a 3. személyű toldalékokban fel lehet még ismerni névmási elemeket (*-c*, *-snə/-cnə* < **-s-*). A többi rag viszont másodlagos fejlemény, ill. innováció eredménye. E személyragok kialakulásában nagy szerepet játszottak a mutató névmások, valamint a határozott névszórágózás alakjaival történt keveredés.

Vegyük szemügyre egyenként a moksa birtokos személyragokat! A leíró nyelvtanok több-kevesebb részletességgel ismertették a paradigmát. (Vö. pl. Paasonen 1909, 04–05; Jevszjev 1934/1963, 330–334; Grammatika 1962, 90–96; Grammatika 1980, 182–209; MdChr 1990, 57–60, 196–197; MK 2000, 58–63.) A toldalékok kialakulásáról Heikki Paasonen (1903, 120–123), D. V. Bubrih (1953, 202) és B. A. Szerebrennyikov (1967, 50–66) írtak részletesen, ám a „rendhagyó” moksa személyragokra esetleges magyarázatot adtak. (Vö. még R. Bartens 1999, 100–105.)

Nézzük elsőnek az **egy birtok**ra utaló elemeket:

Sg1 *-žə* 'enyém'. Moksa innováció. Bubrih szerint **-m* + *sä* (Px1Sg + DetPron) (vö. 1953, 202). Szerebrennyikov elfogadja Bubrih érvelését, miszerint Paasonennél nyelvjárásilag van *-ńžä* alak is, amelynek nazális eleme talán singularis 1. személyrag (Paasonen 1903, 64; 1909, 04; Szerebrennyikov 1967, 55). Ez logikus magyarázat, és ha így történt, akkor a nazális elem kiesett **-n-žə* > *-žə*, mint ahogyan a határozott ragozás genitivus-accusativusában is: **moda-ń-tə* > E *moda-ńt*, M *moda-t* 'a földet, a földnek a...'

- Sg2 *-cə* 'tied'. Ugyancsak innováció. Bubrih szerint **t + śä* (Px2Sg + DetPron) (vö. 1953, 202). Szerebrennyikov egyetért ezzel (1967, 55), amit én is elfogadok.
- Sg3 *-c* 'övé'. Másodlagos fejlemény. Paasonennek nincs más ötlete a mássalhangzó-kapcsolat eredetére, mint **t + sV* (?DetPron + Px3Sg), s hogy ebben a személyben a determinatív elem megelőzi a birtokos személyragot (1903, 122). Szerebrennyikov nem foglal állást (1967). Én másképpen képzelem. Véleményem szerint a *-c < -s*, ami **-ns*-kapcsolatban jöhetett létre, tehát **n + s* (Gen + Px3Sg), amely eredetileg genitivus-accusativusként funkcionált. Az *s*-toldalékoknak a moksában nazálisok után *c* realizációja van (vö. *on* 'álom' : *on-sə > on-cə* [Iness], *on-s* : *on-c* [Illat]). Ez a forma (*-n-c*) eredetileg genitivus lehetett, amely a mai napig meg is maradt ebben a funkcióban. Erre utal többek között az a tény is, hogy a moksában ez az egyes 3. személyű alak az egyetlen, amelyben az esetrag nem a birtokos személyragok után, hanem a személyrag előtt áll! Affrikáció ilyen helyzetben egyébként erza nyelvjárásokban is van: *-nzV > -ndzV*.
- PI1 *-ńkə* 'mienk; mieink'. Ez a toldalék lehet az ősi névmás kései fejleménye: **-mVk ~ n-mVk > -ńkə*. A több birtokra utaló *n*-es alak általánosult, de mind a mai napig utal egyes és többes birtokra. A ragvégi redukált hang az egyes 1. személy analógiájára kerülhetett oda (Szerebrennyikov 1967, 65). – Nyelvjárásokban vannak még *-ńəkə* 'mieink' és *ńəšk* 'mienk' alakok is (Jevszjev 1934/1963, 331). Az *-šk* a határozott igeragozásban is előfordul (Keresztes 1999, 196; MK 2000, 139); talán innen terjedt a birtokos személyragozásba.
- PI2 *-ńtə* 'tietek; tieitek'. Paasonen – az egyes 3. személyhez hasonlóan – az *ń* elemet determinatív toldaléknak tartja, amelyhez a többes 2. személyű rag járult (Paasonen 1903, 122). Ez a forma mindenesetre jobban tükrözi az ősmordvin rekonstrukciót: **-n-tVk > -ńtə*, de itt a ragvégi *k* elem tűnt el (Szerebrennyikov 1967, 57). A többes ragok utalhatnak egyes és többes birtokra. Véleményem szerint ez érthető a bennük található *n* miatt. – Nyj. *-ńəštə, -ńdəšt* 'tietek' / *-ńtə, -ńttə* 'tieitek' (Bartens 1999, 103; más forrásokban ilyen különbség nem mutatkozik, pl. Jevszjev 1934/1963, 331). Az *-št* a határozott igeragozásban is előfordul (Keresztes 1999, 196; MK 2000, 139); talán ugyanazokban a nyelvjárásokban terjedt át a birtokos személyragozásba, mint ahol az előző személy *-šk* végű alakjai is előfordulnak.
- PI3 *-snə/-cnə* 'övék; övéik'. Az előtag minden bizonnyal a 3. személyű névmásra megy vissza. Nehezen magyarázható viszont a *-na* elem (Szerebrennyikov 1967, 57). Véleményem szerint metatézisről van szó, így nem választható el az egyes 3. személyű birtokos személyragtól (?< **n-sVk*). A többes 2. és 3. személy is utalhat egyaránt egy, ill. több birtokra. – Nyj. *-snən*, eredetileg genitivus, amely átterjedt a nominativusba is (Bartens 1999, 103–104).

A **több birtok**ra utaló paradigma hiányos, csak egyes számú alakjai vannak. A toldalékok a következők:

Sg1 *-ńä* 'enyémek'. Paasonen szerint összetett rag < **ava-ń-ńä* (1903, 122): **-n + ńä* (Px1Sg + DetPron) (vö. még Bubrih 1953, 282). Ezt Szerebrennyikov is elfogadja (1967, 55). Szerebrennyikov itt a következő fejlődési fokokat teszi föl: *or* 'ruha' 1) *or-ə-m* : *or-ə-nm* > 2) -- : *or-ə-nn* > 3) *or-ə-źä* : *or-ńä* 'ruhám : ruháim'. Véleményem szerint ez igen spekulatív magyarázat. Ha a rag eredetileg összetett volt (**-n-ńä*), akkor egyszerűen rövidülés történt.

Sg2 *-ťńä* 'teied'. Ez is összetett toldalék. Bubrich szerint **-t + ńä* (Px2Pl + DetPron) (1953, 282; ugyanígy Szerebrennyikov 1967, 56). Véleményem szerint nem valószínű, hogy a *t* névmási eredetű lenne. Ez a rag teljesen azonos a determinatív főnévragozás többes nominativusával, hiszen a tőalternáció is ugyanúgy működik: *jalga-ť-ńä* 'a barátok, barátaid' – *or-ť-ńä* [OR-ńä] 'a ruhák, ruháid', az irodalmi átírás szerint: *ялгатне – орхне*. (Vö. Keresztes 2013, 131–133.)

Sg3 *-nzə* 'övéik'. Ez az egyetlen olyan személyrag, amely egyrészt problémamentes, másrészt azonos az erzával: < **-n + sV* (Pl + Px3Sg) (Szerebrennyikov 1967, 57). – Nyj. *-nzən* eredetileg genitívus, amely átterjedt a nominativusba is, Bartens 1999, 103–104.

A Pl1, 2, 3 alakok azonosak az egy birtokra utalókkal, amelyeknek tehát többes jelentése is van. Az eredeti birtoktöbbsesítő, *n*-t tartalmazó formák így elterjedtek mindkét jelentésben: *jalga-ńkə* 'barátunk; barátaink', *jalga-ńťə* 'barátotok; barátaitok', *jalga-snə* 'barátjuk; barátaik' stb.

2. Eredetkérdések

Paasonen – korának felfogása szerint – igyekszik olyan rekonstrukciókat alkotni, amelyekben minden egyes funkciót külön toldalékoknak feleltet meg (tehát: annyi elem – ahány funkció), pl. *avanĕä* << **ava-ńV-nV-mVĕ* (Paasonen 1903, 122). Ebből – és más példák alapján is – nyilvánvaló, hogy ez az eljárás nem célravezető, hiszen a legtöbb szóalak ráértéssel, adaptációval tehetett szert bizonyos funkciókra. Paasonen, Bubrih, Szerebrennyikov és Bartens felvetése helyénvalónak tűnik, ti. hogy a határozott és a birtokos személyragozás egymás után alakult ki, és mindkét ragozás létrejöttében döntő szerepe volt a mutatónévmásoknak (Bartens 1999, 104). A moksa birtokos személyragozásban az ősi elemek mellett mutatónévmások szerepelnek: *-źä*, *-ťä*, *-ńä*, ugyanúgy, ahogyan a határozott névszóragozásban (*-ś*, *-ť*, *-ńə*). Nehéz elhinni, hogy már akár az ősmordvin korra is teljesen szabályos paradigmákat kellene feltenni. Véleményem szerint a birtokos személyragozás alakulását is funkcionálisan, az egyéb névszói paradigmákhoz való viszonyukban kell megközelíteni, és meg kell vizsgálni, melyek azok az alakok, amelyek homonimiája miatt kerülhetett sor a rendszer megváltozására.

2.1. Azonosságok

Induljunk ki a mordvin nyelvjárás csoportok közös vonásaiból! A helyhatározói, függő esetek azonos módon alakulnak: Cx + Px, pl. (Iness) *valma-sə-n, -t, -nzə, -nk, -nt, -st* 'ablakomban, ablakaimban; ablakodban, ablakaidban' stb. Ezekből a formákból az anyanyelvi beszélők számára nyilvánvaló, hogy mely elemek utalnak a birtokos személyére. Az erzában ez a rendszer a nominativusban is megmaradt. (A genitivus – pl. a finnhez hasonlóan – legtöbbször, az egyes 3. személy kivételével, összeesik a nominativusszal, a szintetikus dativusi formák pedig hiányoznak; vö. pl. MdChr 1990, 196; EK 2000, 95–96.)

2.2. Eltérések

A moksza nominativusi és genitivusi (és a dativusi) alakok különböznek a fenti rendszertől. Az innovációkban azonban legtöbbször fellelhetők azok az elemek, amelyeknek jóvoltából az új alakokat a háttérben vagy a tudatalattiban a megfelelő személyhez kötik a beszélők: tehát **-m > -n, *-t, *-s > -z* (Px123Sg) stb. E tekintetben az innovációk végső soron nagy meglepetésekkel nem szolgálnak.

2.2.1. Legnehezebben magyarázható az egyes 1. személyű *-zə* rag, bár – mint fentebb láttuk – itt is felmerül annak a lehetősége, hogy ennek a toldaléknak az előzménye **-n-sä* lehetett. Az egyes 2. személyben is ugyanilyen korrekció történt: *čə < *-t-sä*. Felmerül a kérdés, miért kellett determinánssal megtoldani az ősi ragokat. Véleményem szerint a változás okait a rendszerben, a homonímia elkerülésére való törekvésben kell keresni. A szamojédban általános, de a finnugorban egyedülálló jelenség a névszók predikatív ragozása, amely véleményem szerint analógiás fejlemény a mordvinban (vö. Keresztes 2003, 239–241; 2011, 89–90). A moksában **ava-n* 'nőm ~ nő vagyok', **ava-t* 'nőd ~ nő vagy', **al-a-n* 'férfim ~ férfi vagyok', **al-a-t* 'férfid ~ férfi vagy'. Ennek a kettősségnek a kiküszöbölésére két lehetőség kínálkozott.

- 1) A moksában a birtokos személyraghoz hozzátoldották a determinánst: **ava-n-sä > ava-ń-zə > ava-žə* 'nőm', **ava-t-sä > ava-čə* 'nőd' – *ava-n* 'nő vagyok', *ava-t* 'nő vagy'. – Miután a határozott névragozásban kialakultak a végartikulusok (*jalga-s* 'barát + az = a barát'; *jalga-t-ńä*, 'barátok + azok = a barátok'). Ugyanígy hozzátoldották a determinánsokat egyes birtokos személyragokhoz is (**jalga-n + sä > jalga-žə* 'barát-om + az = a barátom', *jalgat + sä > jalga-čə* 'barátod + az = a barátod' stb.). Amennyiben az egyes szám 1. személyre felteszünk egy személynévmási kezdetű toldalékot (**-m-sä > -ń-zə*, ill. **-n-ńä > -ń-ńə > -ńə*), meg kell magyaráznunk e toldalékok egyszerűsödésének okait. Véleményem szerint mindkét esetben a 2. személlyel való összevetés adhat magyarázatot, hiszen a 2. személyű alakokban felismerhető az összetett személyrag első helyén egy 2. személynévmási eredetű elem (**-t-sä > -čə*, ill. **-t-ńä > -ńə*), így feleslegessé vált utalni az egyes 1. személyre, s ez

az elem kiesett, ill. rövidüléssel állt elő az új toldalék. – A 3. személyű birtokos személyragokban fellelhetők a névmási előzmények: (Px3Sg) *-c*, (Px3Sgtöbb birtok) *-nzə*, (Px3Pl) *-snə* < **-sV*.

- 2) Az erzában a predikatív formákat úgy különböztetik meg, hogy hiátus-töltő *j*-t használnak: *ava-n* 'nőm', *ava-t* 'nőd' – *ava-jan* 'nő vagyok', *ava-jat* 'nő vagy'. Véleményem szerint talán ezzel is magyarázhatók az ősi birtokos személyragok innovatív formái. A 3. személyben jobban megőrződhetett az eredeti rag, mert nem esett egybe a predikatív formával *son ava* 'ő nő' – *ava-c* 'nője'.

A több birtokra utaló személyragok mindegyikében megtalálható az ősi *-n* birtoktöbbséjítő jel. Ez előfordul a többes 1. és 2. személyű birtokosra utaló toldalékokban. Ezért nem alakultak ki külön alakok a moksában (az erzához hasonlóan) az egy és több birtok különbségének kifejezésére, tehát *val'mänkə* 'ablakunk; ablakaink', *val'män'tə* 'ablakotok; ablakaitok' stb. Ugyanez tapasztalható az erzában is: *val'manok*, *val'mant*.

A moksában elég furcsa pár található a 3. személyben: *val'manzə* 'ablakai' – *val'masnə* 'ablakuk; ablakaik'. A *val'manzə* forma teljesen szabályos < **-nsV*, míg a másokban minden bizonnyal metatézis történt **nsV* > *snə*. Nem tartom valószínűnek, hogy ez a toldalék is a mutatónév más hozzátoldásával keletkezett volna: *-s-nə* (Px3Sg + DetPron). Ez felépítését tekintve teljesen különbözik a többi konstrukciótól.

2.2.2. Minthogy mind a determinatív toldalékok, mind pedig a birtokos személyragok a névszó határozott voltát jelzik, természetesnek tűnik, hogy a nyelv ezeket keveri. Több esetben egybeesnek vagy hasonlítanak a két ragozás toldalékai.

Ilyen például a több birtokra utaló egyes 2. személyű rag. Ennek alternánsai teljesen azonosak a többes determinatív ragozás nominativusával. A más-salhangzós tövekben is ugyanazok a változások következnek be, mint a determinatív többes alakban! (Vö. Keresztes 2013, 131–133.) Gyakorlatilag tehát ez a birtokos személyragos forma azonos a determinatív többes nominativusszal. Összevetve a hasonló jellegű toldalékcsoportokat, a következő képet kapjuk:

NomPl (határozott)	<i>jalga-tñə</i> 'a barátok'	<i>kal-tñə</i> 'a halak'	<i>meš-tñə</i> 'a méhek'
	<i>ялгатне</i>	<i>калхне</i>	<i>мешне</i>
Px2Sg (több birtok)	<i>jalga-tñə</i> 'barátaid'	<i>kal-tñə</i> 'halaid'	<i>meš-tñə</i> 'méhei'
	<i>ялгатне</i>	<i>калхне</i>	<i>мешне</i>
Px1Sg (több birtok)	<i>jalga-ñə</i> 'barátaim'	<i>kal-əñə</i> 'halaim'	<i>meš-ə-ñə</i> 'méheim'
	<i>ялгане</i>	<i>калоне</i>	<i>мешене</i>

2. táblázat.

Látható, hogy a mássalhangzós tövekben a több birtokra utaló többes szám 1. személyű alak mindössze egy redukált hangtöbbslettel szerepel! Ehhez hozzávehetjük még a deminutív képzős alakokat is, amelyek tovább növelik a homonimiát: *jalga-ñä* 'kis barát', *kal-ñä* 'halacska', *meš-ñä* 'méhecske' | *ялга-ня*, *кал-ня*, *меш-ня*.

A Px2Sg több birtokra utaló ragját természetesen úgy is lehet analizálni, hogy a *-t* utal a birtokos 2. személyére, a birtok többes számára pedig a többes mutató névmás, tehát Px2Sg + DetPron. A moksa beszélők minden bizonnyal így is gondolhatják. Ilyen előzmények azonban nem valószínűsítik az egyes mássalhangzós tövekben jelentkező zöngétlenedést. Az egyes 2. személyben ugyanis ilyen nem tapasztalható: *kal-čə* 'halad', de *kaltñə* [kaLñə], ir. *калхне* 'halaid'.

3. A moksa birtokos személyragozás **genitivus** formái az alapalakokra épülnek, úgy hogy a birtokos személyragokhoz hozzátoldják az *-ñ* ragot: *jalga* 'barát' – *jalga-žəñ*, *-čəñ*, *-nc!*, *-ñkəñ*, *-ñtəñ*, *-snən* (egy birtok: 'barátomnak, barátodnak, barátjának a ...'); *jalga-ñəñ*, *-tñəñ*, *-nzən* (több birtok: barátaimnak, barátaidnak, barátainak a...'). Egyetlen kivétel az egyes 3. személy, amelyben – látszólag – a genitivus ragja megelőzi a személyragot (*-n-c!*). Az összes többi teljesen új forma, így ennek alapján véleményem szerint a mordvin részlegesen sem sorolható a Px+Cx típusú nyelvek közé. – Az erzában a genitivus-accusativus általában megegyezik a nominativusszal. Kivétel az egyes 3. személy, amelynek a ragja *-nzol-nze*.

4. A **dativus** ragja eredetileg névutó volt (*-d'i*, *-f'i*, *-di*, *-ti* 'hoz', *-nek'*), ahol a névutó – a határozott ragozáshoz hasonlóan – általában a genitivusra épül: *jalga* 'barát' – *jalga-žəñ-d'i*, *-čəñ-d'i*, *-nc-ti*, *-ñkəñ-d'i*, *-ñtəñ-d'i*, *-snən-di* (egy birtok: 'barátomnak, barátodnak, barátjának stb.');

jalga-ñəñ-d'i, *-tñəñ-d'i*, *-nzən-di* (több birtok: barátaimnak, barátaidnak, barátainak'). Az egyes 1. és 2. személyben járulhat a rag (*-t'i*) a nominativushoz is: *jalgaž-t'i*, *jalgač-t'i* 'barátomnak, barátodnak'! Az erzában ezeknek nincs megfelelőjük.

A moksa egyes 1. és 2. személyű genitivusi és dativusi alakjai (*-žəñd'i*, *-čəñd'i*) felfoghatók a mutató névmások megfelelő toldalékos alakjainak, tehát: *moda-žəñd'i* 'földem + annak = a földemnek', *moda-čəñd'i* 'földed + annak = a földednek'.

5. További analitikus alakok

Nyelvjárásokban vannak analitikus alakok is, amelyek a dativushoz hasonlóan a genitivusra épülnek. Ezeket a több birtok kifejezésére használják: *čora-sə-n* 'fiamban; fiaidban' – (nyj.) *čorañəñ esə* 'fiamban', *čorasə-t* 'fiadban; fiaidban' – (nyj.) *čoratñəñ esə* 'fiadban' (Bartens 1999: 105). Ezek nyelvjárási formák, így nagyon hasonlítanak a határozott ragozás helyhatározó-rendszeréhez. Ez is

bizonyítja a birtokos és a determinatív névragozás összefüggéseit! Minthogy mind a determinatív toldalékok, mind pedig a birtokos személyragok a névszó határozott voltát jelzik, természetesnek tűnik, hogy a nyelv ezeket keveri, így több esetben egybeesnek vagy hasonlítanak a két ragozás toldalékai.

6. Összefoglalás

A birtokos személyragozás minden bizonnyal ősi eredetű. Ezt bizonyítja az erza és a moksa függő esetekben használatos paradigma. A legmarkánsabb különbség a moksa paradigma nominativusában és genitivusában mutatkozik. Ez az eltérés kétségkívül moksa innováció eredménye, amelynek alapján a moksa részlegesen sem sorolható a Px+Cx típusú nyelvek közé. Véleményem szerint a változás okait a rendszerben, a homonímia elkerülésére való törekvésben kell keresni. A birtokos személyragozás átalakulását funkcionálisan, az egyéb névszói paradigmákhoz való viszonyában közelítettem meg, és megvizsgáltam, melyek azok az alakok, amelyek homonímiája miatt kerülhetett sor a rendszer megváltozására. A változás egyik oka az volt, hogy a birtokos személyragozás és a névszók predikatív ragozásának homonímiáját ezáltal küszöbölhették ki. A másik ok pedig az, hogy a birtokos és a determinatív paradigma kialakulása interferenciát okozott, a hasonló elvek alapján történt továbbragozás új alakokat hozott létre. Ennek pedig természetes kiindulópontja volt, hogy mindkét ragozás a névszó határozottságának kifejezésére szolgált és szolgál. Az ómordvin határozott paradigma kialakulásakor a mutató névmások agglutinációjával végartikulusok képződtek: **moda-sä* 'föld az' > *moda-s* 'a föld'; **moda-t-nä* 'földek azok' > *moda-t-nä* 'a földek'. Ez mindkét nyelvjáráscsoportban mind a mai napig megőrződött. A moksában a birtokos paradigma is ennek mintájára alakult tovább; az egyes 1. és 2. személyben a birtokos személyek határozott voltát redundánsan tovább erősítették a mutató névmások hozzátoldásával: **jalga-m-sä* 'barátom az' >> *jalga-žä* 'a barátom'; **jalga-n-nä* 'barátaim azok' >> *jalga-nä* 'a barátaim'; **jalga-t-sä* 'barátod az' >> *jalga-čä* 'a barátod' stb. A jelenlegi birtokos paradigma egyes és többes 3. személyei további rendhagyó fejlődési folyamatok útján jöttek létre, a többes szám alapeseteiben pedig keveredés és kiegyenlítődés történt, amelynek révén az ősi paradigma elemei ma már alig ismerhetők föl.

Irodalom

- Bartens, Raija 1999: *Mordvalaiskielten rakenne ja kehitys*. MSFOu 232. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Bubrih = Бубрих, Д. В. 1953: *Историческая грамматика эрзянского языка*. Саранск: Мордовское Книжное Издательство.
- EK 2000 = Цыганкин, Д. В. (ред.) 2000: *Эрзянь кель. Морфемика, валонь теевема ды морфология*. Саранск: Красный Октябрь.
- Feoktistov, Aleksandr & Saarinen, Sirkka 2005: *Mokšamordvan murteet*. MSFOu 249. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Grammatika 1962 = Коляденков, М. Н. (ed.) 1962: *Грамматика мордовских языков. Часть I. Фонетика и морфология*. Саранск: Мордовское Книжное Издательство.
- Grammatika 1980 = Cigankin, D. V. (ред.) 1980: *Грамматика мордовских языков*. Саранск: Мордовский Государственный Университет.
- Jevszevjev = Евсевьев, М. Е. 1934/1963: *Основы мордовской грамматики*. Избранные труды. Том третий. Саранск: Мордовское Книжное Издательство.
- Keresztes, László 1990: *Chrestomathia Morduinica*. Budapest: Tankönyvkiadó. = MdChr.
- 1999: *Development of Mordvin Definite Conjugation*. MSFOu 233. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- 2011: *Bevezetés a mordvin nyelvészetbe*. Debrecen: Debrecen University Press.
- 2013: Морфема-альтернатиок а мокса-мордвин хатáрозотт éс биртокос шемéлырагозáшбан. – *Folia Uralica Debreceniensia* 20: 109–152.
- Maticsák Sándor 2003: Névszóí morféma-альтернатиок аз ерза-мордвинбан. – *Folia Uralica Debreceniensia* 10: 143–164.
- MK 2000 = Алякин, Н. С. (ред.) 2000: *Мокшень кяль. Морфология*. Саранск: Красный Октябрь.
- Ornatov = Орнатов, П. 1838: *Мордовская грамматика, составленная по наречию мордвы-мокси*. Москва.
- Paasonen, Heikki 1903: *Mordvinische lautlehre*. MSFOu 22. Helsingfors: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- 1909: *Mordwinische chrestomathie mit glossar und grammatikalischem abriß*. Helsingfors: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Szerebrennyikov = Серебренников, Б. А. 1967: *Историческая морфология мордовских языков*. Москва: Наука.